

Barbara Lulek

UNIWERSYTET RZESZOWSKI

KOMUNIKACJA W MAŁŻEŃSTWIE I NARZECZEŃSTWIE. UJĘCIE PORÓWNAWCZE

Abstract

Establishing patterns of communication in marriage and between fiancés is connected with the common acceptance of topics of conversation and the identity of either partner, the delimitation of boundaries and the management of moods and emotions. This requires from both partners the ability to empathize with the other person's point of view as well as a mutual willingness to interpret issues and voice concerns in a non-antagonistic way. However, the balance of consent about things in general and particular experiences may vary from one stage of married life to the next. This article presents the issues that are connected with the communication between spouses and between fiancés from a theoretical and an empirical perspective. This discussion is supplemented with a detailed analysis of the favourite topics of conversation, the frequency of communication as well as the communication barriers in this type of verbal interaction.

Key words: family, stages of marital life, marriage, engagement period

Słowa kluczowe: komunikacja, rodzina, etapy życia małżeńskiego, małżeństwo, narzeczeństwo

WPROWADZENIE

Trudno wyobrazić sobie funkcjonowanie jednostki w środowisku rodzinnym, sąsiedzkim, lokalnym czy ponad lokalnym bez komunikowania się z innymi. Proces porozumiewania się pomiędzy osobami — członkami społeczeństwa — z których jedna funkcjonuje w roli nadawcy, a druga odbiorcy informacji¹, to swoistego rodzaju interakcja², pozwalająca uczynić pewne treści wspólnymi, a dzięki temu współpracować i w perspektywie budować stosunki społeczne oparte na partnerstwie³ partycypujących

¹ B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, Astrum, Wrocław 2004, s. 11.

² B. Harwas-Napierała, *Komunikacja interpersonalna w rodzinie*, Wydawnictwa Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2008, s. 13–14.

³ Z. Nęcki, *Komunikowanie interpersonalne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1992, s. 12.

w komunikacji podmiotów, umiejętnie wyrażających siebie i swoje poglądy, a także efektywnie słuchających innych.

Komunikowanie się jednostek pozostających ze sobą w kontakcie bezpośrednim⁴, nie jest stanem czy sytuacją, ale nieprzerwaną działalnością wymienionych podmiotów⁵ realizujących wspólne cele i doświadczających bezpośrednich skutków podejmowanych działań. Otwarta i głęboka komunikacja interpersonalna sprzyja nie tylko przekazowi treści intelektualnych — wiedzy, informacji, idei, ale tworzeniu swoistej przestrzeni psychicznej, w której zachodzi wymiana myśli, poznawanie emocji i uczuć⁶, interpretacja zdarzeń i symboli⁷ tak na płaszczyźnie przekazu werbalnego, jak i pozawerbalnego⁸. Komunikacja jest zatem tworzeniem swoistej wspólnej przestrzeni⁹, wypełnionej transmisją informacji oraz emocji, symbolami werbalnymi, jak też obszarem tworzenia wspólnych pojęć i opinii¹⁰. Komunikacja służy również wymianie doświadczeń i wspólnemu działaniu na bazie definiowana i redefiniowana relacji między nadawcą a odbiorcą¹¹. To proces o wysokim stopniu złożoności, dokonujący się na poziomie przekazu werbalnego i niewerbalnego konkretnych informacji, emocji, a także ustunkowań między nadawcą a odbiorcą¹². Kontynuując powyższą myśl, należy wskazać na trzy podstawowe elementy procesu komunikacji: nadawcę, przekaz i odbiorcę. W literaturze przedmiotu wskazuje się na podmiotowo-przedmiotowe ujęcie omawianego aspektu. Nadawca — komunikator, źródło przekazu — jako podmiot komunikowania, bezpośrednio lub pośrednio jest odpowiedzialny za treść przekazu, podejmując trud konstruowania i wyrażania komunikatu. Jak już wspomniano powyżej, przekazem — komunikatem, informacją, sygnałem, znakiem — w procesie komunikacji jest treść intelektualna i emocjonalna przenoszona między nadawcą, a odbiorcą. Natomiast odbiorca komunikatu koncentruje się na odbiorze i rozumieniu przekazywanej treści¹³. Komunikacja wywołuje określone skutki i rodzaje sprzężeń zwrotnych¹⁴.

Prawidłowo przebiegająca komunikacja sprzyja budowaniu otwartości osób wobec siebie. Sprawia, że człowiek nie jest obojętny na potrzeby innych, żywo interesuje się pozostałymi jednostkami, jest gotowy do dokonywania zmian w działalności na ich

⁴ B. Dobek-Ostrowska, *Komunikowanie polityczne i publiczne*, PAN, Warszawa 2006, s. 62.

⁵ M. Mrozowski, *Media masowe: wiedza, rozrywka, biznes*, Aspra-Jr, Warszawa 2001, s. 16.

⁶ W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 17–18.

⁷ K. Denek, *Źródła słabości dydaktyki i próby ich przewycięzania*, [w:] *Edukacja w dialogu i reformie*, red. A. Karpińska, Trans Humana, Białystok 2002, s. 123.

⁸ Zob. E. Kiezik-Kordzińska, *Szkoła dialogu*, WSiP, Warszawa 2004, s. 34; J. Stewart, C. Logan, *Komunikowanie się werbalne*, [w:] *Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej*, red. J. Stewart, PWN, Warszawa 2003, s. 81–94; M. Argyle, *Psychologia stosunków międzyludzkich*, PWN, Warszawa 1999, s. 90–93; W. Głodowski, *Komunikowanie interpersonalne*, Wyd. Hansa Communication, Warszawa 2001, s. 36–44; W. Domachowski, *Psychologia społeczna komunikacji niewerbalnej*, Edytor, Toruń 1993, s. 29; S.P. Morreale, B.H. Spitzberg, J.K. Barge, *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*, PWN, Warszawa 2007, s. 181–185; M. Mc Kay, M. Davis, P. Fanning, *Sztuka skutecznego porozumiewania się*, GWP, Gdańsk 2001, s. 68–69.

⁹ W. Pisarek, *Wstęp do nauki...*, s. 7.

¹⁰ B. Harwas-Napierała, *Komunikacja...*, s. 15.

¹¹ B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, PAN, Wrocław, 2004, s. 14.

¹² B. Harwas-Napierała, *Komunikacja...*, s. 15.

¹³ W. Pisarek, *Wstęp do nauki...*, s. 20.

¹⁴ M. Filipiak, *Homo Communicans, wprowadzenie do teorii masowego komunikowania*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004, s. 30.

rzecz¹⁵, jak też rozumienia swego partnera, swoistego wczuwania się w drugą osobę, postawienia się na jej miejscu¹⁶. Dopiero na podbudowie współprzeżywania kształtuje się pomiędzy jednostkami zbliżenie społeczno-emocjonalne wzbogacone czynnikiem empatii, które nie jest tylko komunikacją jednostek, lecz pełnym, osobowym dialogiem międzyludzkim¹⁷, przebiegającym w trzech płaszczyznach: personalnej, egzystencjalnej i rzeczowej. Celem dialogu jest zjednoczenie osób przez uzewnętrznienie swoich odczuć, obdarowywanie się sobą partnerów, jak też odnoszenie się do świata zewnętrznego¹⁸.

KOMUNIKACJA MAŁŻEŃSKA I RODZINNA A FAZY ŻYCIA RODZINNEGO

Zawarcie małżeństwa to ważny etap w życiu każdego człowieka, wiążący się w perspektywie czasu z posiadaniem potomstwa i tworzeniem wspólnoty rodzinnej. W bardzo ogólnym ujęciu małżeństwo odnosi się do specyficznego podsystemu rodziny złożonego z dorosłych osób wywodzących się z dwóch różnych rodzin generacyjnych, które związały się — w ich zamyśle na stałe — aby wspólnie mieszkać i żyć¹⁹. Zawarcie małżeństwa łączy się z koniecznością podjęcia całego szeregu działań pozwalających uregulować stosunki pomiędzy małżonkami, jak i rodzinami pochodzenia. Partnerów zatem czeka szereg zadań związanych z ustaleniem małżeńskich i rodzinnych tematów, zdefiniowaniem tożsamości małżeńskiej, kierowaniem gospodarstwem domowym i tworzeniem klimatu emocjonalnego w małżeństwie. Nowa para musi określić własne miejsce wśród przyjaciół i społeczności, jak też wskazać międzypokoleniowe powiązania z rodziną generacyjną. Na tym tle pojawia się kolejne zadanie dla małżonków związane z koniecznością pełnienia roli życiowego partnera, jak też wzajemnym spełnianiem własnych oczekiwań. Uwzględniając satysfakcjonującą równowagę bliskości i indywidualności dla siebie, małżonkowie budują solidne podstawy dla przyszłości rodziny.

Dla prawidłowo funkcjonującej rodziny duże znaczenie ma okres bezpośrednio poprzedzający zawarcie małżeństwa — narzeczeństwo. To etap, w którym przyszli małżonkowie wzajemnie się poznają, budują realny obraz siebie, werbalizują własne oczekiwania, jak też kreślą wizję wspólnego życia. Zdaniem A. Zielonackiego²⁰ jest to jeden z istotnych składników dobrego przygotowania się do zalegalizowania związku. Powszechnie uznawanym zadaniem, jakie wykonują młodzi ludzie w okresie narzeczeństwa jest poznanie rodziny pochodzenia przyszłego współmałżonka, a także pogłębienie więzi emocjonalnej pomiędzy partnerami. Narzeczeństwo w czasach współczesnych występuje w różnych formach. Stąd w literaturze przedmiotu czytamy o narzeczeństwie quasi tradycyjnym, fasadowym, osobistym i braku narzeczeństwa²¹.

Jest rzeczą oczywistą, że zarówno w okresie przygotowawczym do małżeństwa, jak i po jego zawarciu partnerzy funkcjonują w przestrzeni wzajemnej komunikacji.

¹⁵ M. Winiarski, *Znaczenie i wymiary dialogu międzyludzkiego*, [w:] *O potrzebie dialogu kultur i ludzi*, red. T. Pilch, „Żak”, Warszawa 2000, s. 130.

¹⁶ J. Rutkowiak, *Pytanie, dialog, wychowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.

¹⁷ M. Winiarski, *Znaczenie i wymiary...*, s. 131.

¹⁸ J. Tarnowski, *Człowiek — dialog — wychowanie*, 1991, nr 9.

¹⁹ M. Płopa, *Więzi w małżeństwie i rodzinie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 51.

²⁰ A. Zielonacki, *Zawarcie małżeństwa*, Ossolineum, Wrocław, 1982, s. 11.

²¹ W. Muszyński, E. Sikora, *Miłość, wierność i uczciwość na rozstajach współczesności, kształty rodziny współczesnej*, Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 332–333.

Dotyczy ona zarówno spraw ważnych, jak i codziennych, służy wymianie informacji oraz w sposób istotny wpływa na jakość związku. Wymienne funkcjonowanie partnerów w roli nadawcy i odbiorcy sprzyja negocjacji, definiowaniu różnych problemów w rodzinie, budowaniu zaangażowania w związek, kreowaniu swojej tożsamości i tożsamości związku²².

W komunikacji małżeńskiej, jak i pomiędzy narzeczonymi występuje wymiana informacji na temat uczuć, potrzeb, doświadczeń, planów życiowych, wszystkiego, co dotyczy relacji pomiędzy małżonkami. Stanowi ona jeden z najważniejszych czynników warunkujących jakość łączącej małżonków relacji, a zwłaszcza więzi uczuciowej, ukazując stopień ich wzajemnego zaufania i sympatii. Odzwierciedla klimat emocjonalny małżeństwa i stopień zaangażowania w życie małżeńskie²³.

Potrzeba komunikacji w rodzinie jest trwała. Członkowie rodziny funkcjonują wymiennie w roli nadawcy i odbiorcy komunikatów werbalnych i niewerbalnych. Natomiast forma komunikacji podlega zmianie w różnych fazach życia rodzinnego. Zwykle towarzyszy jej określony kontekst sytuacyjny, związane z nim emocje i przyjęcie odpowiedniej postawy²⁴. W świetle badań młode pary są bardziej skłonne do poszukiwania rozwiązań konfliktów i przede wszystkim do przyznawania się do ich istnienia. Często zmieniają styl konfliktu, jednak nie przejawiają skrajnych wzorców zachowań. Pary w wieku średnim charakteryzuje mniejszy stopień ujawniania konfliktów niż pary młode. Ich styl komunikacji można określić jako pośredni. Funkcjonują pomiędzy pasywnością większości par emeryckich, a intensywnym stylem par młodych. Pary w wieku średnim cechuje na ogół bezpośrednia dyskusja na temat konfliktów przy użyciu neutralnego języka. Z kolei pary emeryckie oceniają swoje małżeńskie problemy jako nieznaczące oraz reprezentują skrajne wzorce sprzeczenia się bądź pokrewności. Konwersacje tych par są spokojne i zawierają małą obecność lub całkowity brak wskazywania na konflikt²⁵.

Małżeństwo młode bazuje na atrakcyjności i uczuciu, natomiast w przypadku małżeństw starszych atrakcyjność zmienia się w przywiązanie. Małżeństwo takie jest oceniane na podstawie tego, co już przeszło, a nie, czym może się stać. Małżeństwa starsze stażem opierają się głównie na tolerancji wzajemnej małżonków, przywiązaniu, przyzwyczajeniu, umiejętności przebaczenia. W parach tych problemy związane z komunikowaniem się są zastąpione normami przywiązania i trwania²⁶.

W związku z tym komunikacja pomiędzy małżonkami może mieć charakter pozytywny lub negatywny. W pierwszym wypadku pozytywne nastawienie partnerów sprzyja wzajemnemu poświęceniu uwagi na słuchanie komunikatu. Komunikacja tego typu prowadzi do pogłębienia więzi rodzinnych, poczucia wspólnoty, intymności, zwiększa szanse na wzajemne poznanie oraz sprzyja częstej i satysfakcjonującej obydwie strony wymianie informacji. Konsekwencjami drugiego rodzaju nastawienia — negatywnego jest wyzwalanie zachowań obronnych u partnerów²⁷.

Pisząc o komunikacji w małżeństwie i w narzeczeństwie nie sposób pominąć kwestii umiejętności formułowania jasnych i czytelnych komunikatów przez osoby tworzące

²² M. Plopla, *Więzi...*, s. 120.

²³ B. Harwas-Napierała, *Komunikacja...*, s. 61.

²⁴ T. Rostowska, *Małżeństwo, rodzina, praca, a jakość życia*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 89.

²⁵ B. Harwas-Napierała, *Komunikacja...*, s. 67.

²⁶ Tamże, s. 68.

²⁷ T. Rostowska, *Małżeństwo...*, s. 89.

trwały związek, jak też otwartości i szczerości, która jest podstawą udanego i szczęśliwego związku dwojga ludzi. Chodzi tutaj o zdolność ujawniania autentycznych przeżyć, także negatywnych, oraz umiejętność ich przekazu, a także odbieranie treści przekazywanych przez partnera.

Narzeczeni i małżonkowie w procesie autentycznej komunikacji i dialogu potrafią się wspierać w trudach codzienności, w sytuacji przytłaczających zdarzeń, tworząc przestrzeń umożliwiającą niezakłócone doświadczanie siebie wszystkim członkom rodziny.

Niestety współczesne rodziny nie zawsze charakteryzują relacje dialogowe, które są tak istotne, gdyż zarówno w małżeństwie, jak i na etapie poprzedzającym zawarcie związku małżeńskiego warunkują jakość relacji pomiędzy członkami wymienionej grupy społecznej, a zwłaszcza więzi uczuciowe, stopień wzajemnego zaufania i sympatii oraz klimat emocjonalny rodziny i zaangażowanie jednostek w życie małżeńsko-rodzinne²⁸. W wielu rodzinach autentyczną wymianę informacji pomiędzy małżonkami oraz innymi osobami tworzącymi rodzinę zakłócają liczne czynniki²⁹ tkwiące w określonych sferach życia rodzinnego czy partnerskiego (prezentowane wartości, rozbieżne oczekiwania, nadmierne koncentrowanie się na wolności i niezależności przez każdego z partnerów w związku, odmienne plany życiowe, trudności materialne itp.), jak też w miejscu pracy, nauki³⁰. Wymienione uwarunkowania generują zaburzenia komunikacji rodzinnej i małżeńskiej, tj. dysfunkcjonalne wzory komunikowania się, kontrolujące i dominujące strategie komunikacji³¹, niewłaściwe sposoby rozwiązywania konfliktów, brak zrozumienia drugiego człowieka³² i zaangażowania jednostek w rozmowę, odczuwanie samotności. Mogą one przybierać różne formy i oddziaływać w różnym zasięgu i stopniu na rozwój członków rodziny, jak też powodują zakłócenia komunikacji na płaszczyźnie uczuć, słów i zachowań³³. W linii prostej prowadzą do dezintegracji wspólnoty rodzinnej, a nawet jej rozpadu³⁴.

ZARYS BADAŃ

Podjmując tematykę komunikacji interpersonalnej w rodzinie w fazie narzeczeństwa i małżeństwa, starano się przedstawić wymieniony proces w ujęciu dynamicznym, dążąc do ukazania zachodzących zmian w sposobie budowania relacji komunikacyjnych pomiędzy partnerami. Zakładano, o czym szeroko pisze się w literaturze przedmiotu, że proces przepływu informacji pomiędzy bliskimi sobie osobami warunkują liczne czynniki zarówno endogenne, jak i egzogenne. Wśród nich wyróżnić można m.in. płeć, poziom rozwoju intelektualnego, emocjonalnego, społeczno-moralnego, osobowościowego, wzorce zachowań społecznych i wzorce kulturowe, więzi rodzinne, pełnione role, warunki bytowe rodziny, kontakty towarzyskie³⁵. Uznano także, że jednym z takich

²⁸ B. Harwas-Napierała, *Komunikacja...*, s. 61–62.

²⁹ T. Rostowska, *Małżeństwo...*, s. 89.

³⁰ M. Mc Kay, M. Davis, P. Fanning, *Sztuka skutecznego porozumiewania się*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, 2002, s. 230.

³¹ M. Płopla, *Więzi...*, s. 120–122.

³² P. Poręba, *Psychologiczne uwarunkowania życia rodzinnego*, Pax, Warszawa 1981, s. 17.

³³ J. Laskowski, *Małżeństwo i rodzina*, Pax, Warszawa 1985, s. 178–185.

³⁴ M. Mc Kay, M. Davis, P. Fanning, *Sztuka...*, s. 229.

³⁵ T. Rostowska, *Małżeństwo...*, s. 89.

czynników różnicujących przebieg komunikacji w parach małżeńskich i narzeczeńskich jest etap życia małżeńsko-rodzinnego warunkowany stażem wspólnego pożycia. Zatem dążono do poznania sposobów wzajemnego porozumiewania się par narzeczonych i małżonków z 15-letnim stażem małżeńskim. W toku badań podjęto próbę odpowiedzi na liczne pytania badawcze. Nie mniej w niniejszym opracowaniu autorka ograniczy się do przedstawienia aspektów komunikacji narzeczonych i małżonków określonych przez poniższe problemy badawcze: Jaka jest tematyka rozmów badanych narzeczonych i małżonków?; Jak często prowadzone są rozmowy pomiędzy badanymi na różnych etapach życia małżeńsko-rodzinnego?; Jakie bariery komunikacyjne w przekazie informacji dostrzegają narzeczeni a jakie małżonkowie? Dla pełnego zobrazowania odpowiedzi na powyższe pytania, przyjęto komparatystyczny sposób prezentacji danych empirycznych.

Badania empiryczne prowadzono w latach 2010–2011 na terenie województwa podkarpackiego, w powiatach rzeszowskim i krośnieńskim. Dokonano celowo-losowego doboru osób do próby badawczej. W ten sposób skonstruowano dwie równoliczne grupy badawcze. Pierwszą grupę badawczą stanowiło 25 par narzeczonych, drugą — 25 par małżeńskich. Ogółem badaniami objęto 100 osób, w tym 50 narzeczonych i 50 małżonków z 15-letnim stażem małżeńskim. Pomoc przy przeprowadzeniu badań okazały poradnie rodzinne funkcjonujące przy parafiach rzymskokatolickich w badanych powiatach.

Badana grupa osób legitymowała się zróżnicowanym, aczkolwiek wysokim poziomem wykształcenia. Połowa narzeczonych i małżonków deklaruowała ukończenie szkoły średniej ogólnokształcacej lub technicznej. Zaś 36,0% osób zamierzających zawrzeć związek małżeński posiada wykształcenie wyższe. W grupie małżonków wskaźnik ten wynosi 20,0%. Blisko 1/5 badanych w obu próbach informuje o ukończeniu szkoły zawodowej.

Badani zamieszkiwali zarówno środowisko wiejskie, jak i miejskie. Ponad 1/3 ankietowanych mieszkała w mieście, a pozostali na wsi. Wśród badanych, zgodnie z oczekiwaniami, dominowały dwie grupy wiekowe. Osoby znajdujące się w przedziale wieku 20-30 lat stanowiły ogółem 39,0% badanej grupy. Zaś respondenci w wieku powyżej 30 lat do lat 40 stanowili 43,0% badanej populacji.

TEMATYKA I CZĘSTOŚĆ ROZMÓW W NARZECZEŃSTWIE I MAŁŻEŃSTWIE

Jak już pisano powyżej, komunikacja we wspólnocie rodzinnej odgrywa fundamentalną rolę w procesie budowania bliskości pomiędzy narzeczonymi, małżonkami oraz wszystkimi członkami rodziny.

Młode pary nierzadko już na początku swojego wspólnego życia napotykają na wiele trudności i nie zawsze potrafią je razem rozwiązywać. Stan taki wynika najczęściej z niewielkiego jeszcze doświadczenia życiowego narzeczonych czy młodych małżonków, rozbieżności wartości, jak też wyznaczania granic pomiędzy własną indywidualnością a tożsamością z partnerem. Prawidłowe funkcjonowanie młodego małżeństwa wymaga od partnerów wzajemnego zrozumienia się, elastyczności, empatii oraz wspierania się.

Natomiast pary starsze stażem — wyposażone już w pewien zasób wiedzy i bagaż doświadczeń życiowych — zdecydowanie częściej potrafią konstruktywnie postrze-

gać trudności. Przyjmują również inną niż osoby młode perspektywę rozwiązywania konfliktów wynikającą ze zmieniających się potrzeb i nowych płaszczyzn życia małżeńsko-rodzinnego. Komunikacja w małżeństwach o dłuższym stażu staje się bardziej pośrednia, w związku z głębokim poznanieniem partnera, jego przyzwyczajzeń, wad, sposobu zachowania. Większość przekazywanych informacji w toku komunikacji małżeńskiej zawarta jest w takiej sytuacji w odbiorcy-współmałżonku, jak też kontekście jego wypowiedzi. Zdecydowanie mniej w samej treści przekazu. Ujawnia się wówczas tendencja do tworzenia pomiędzy małżonkami systemu komunikacyjnego wysokiego kontekstu. Silne więzi i intymność wspólnych, nierzadko wieloletnich doświadczeń partnerów sprzyja czytelności przekazu.

Kierując się powyższymi przesłankami, autorka chciała poznać tematykę rozmów partnerów na różnych etapach życia małżeńsko-rodzinnego. Zakładano, że staż związku oraz wynikające z jego czasu trwania doświadczenia badanych mogą różnicować podejmowane w procesie komunikacji tematy rozmów. W związku z tym skierowano do obu grup badanych pytanie dotyczące problematyki małżeńskiej i narzeczeńskiej komunikacji. Respondenci mogli skorzystać z przygotowanego zestawu odpowiedzi lub dopisać własną. Proszono także o opisanie przebiegu wybranego przykładu komunikacji małżeńskiej lub narzeczeńskiej. Uzyskane dane empiryczne prezentuje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela 1

Tematyka rozmów pomiędzy partnerami w związku małżeńskim i narzeczeńskim

Tematyka rozmów z partnerem życiowym	Ogółem N=100		Narzeczeni N=50		Małżonkowie N=50	
	l.b	%	l.b	%	l.b	%
O trudnościach dnia codziennego	89	89,0	46	92,0	43	86,0
O planach życiowych	71	71,0	44	88,0	27	54,0
O pracy	65	65,0	42	84,0	23	46,0
O uczuciach	60	60,0	40	80,0	20	40,0
O swoich potrzebach	59	59,0	38	76,0	21	42,0
O rodzinie, dzieciach	54	54,0	23	46,0	31	62,0
O zdrowiu	52	52,0	34	68,0	18	36,0
O swoich obawach, lękach	50	50,0	30	60,0	20	40,0
O życiu intymnym	48	48,0	28	56,0	20	40,0
O zainteresowaniach	48	48,0	30	60,0	18	36,0
O wzajemnych oczekiwaniach	45	45,0	27	54,0	18	36,0
O życiu religijnym	24	24,0	20	40,0	4	8,0
O wyglądzie zewnętrznym, sprawach mody, ubioru	21	21,0	18	36,0	3	6,0
O polityce	12	12,0	11	22,0	1	2,0
Inne	2	2,0	1	2,0	1	2,0

Źródło: Badania własne. Możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi.

Materiał zawarty w Tabeli 1. wskazuje na różnorodne obszary tematyczne omawiane w procesie wymiany myśli i uczuć pomiędzy narzeczonymi i małżonkami. Dokonując ich kategoryzacji, według kryterium sfery funkcjonowania jednostki, wyodrębniono kilka obszarów komunikacji w rodzinie na różnych etapach życia małżeńsko-rodzinnego i nazwano je odpowiednio:

1. Rozmowy dotyczące intymnej sfery życia partnerów obejmujące wzajemne poznanie się pary w kategoriach własnych potrzeb, uczuć, emocji, oczekiwań, jak też budowania i regulowania bliskości w związku małżeńskim i narzeczeństwie.
2. Rozmowy poświęcone relacjom wewnątrzrodzinnym, jak też sposobom działania członków rodziny w kategoriach możliwości rozwiązywania problemów i trudności ujawnianych w przestrzeni wspólnoty oraz wypracowania wspólnego stanowiska w spornych kwestiach związanych z wychowaniem dzieci.
3. Rozmowy dotyczące orientacji w otaczającym świecie, poświęcone wymianie myśli na temat zjawisk i procesów społecznych, ekonomicznych, politycznych, kulturowych i religijnych.

Zgodnie z przewidywaniami, budowanymi na podstawie literatury przedmiotu, w obrębie przedstawionych powyżej kręgów tematycznych odzwierciedlone są różnice w poglądach obu badanych grup. Przyjęto, że wymienione kręgi tematyczne omówione zostaną ze względu na liczbę wskazań badanych. Dlatego też jako pierwszy przedstawiony zostanie obszar tematów koncentrujących się na relacjach wewnątrzrodzinnych, do których zaliczono rozmowy poświęcone codziennym sprawom rodziny, występującym w tym zakresie trudnościom komunikacyjnym, informacje związane z własnym potomstwem, jak też konwersacje dotyczące planów życiowych. Zdaniem najliczniejszej grupy badanych zarówno małżonków — 86,0% badanych, jak i narzeczonych — 92,0% respondentów problematyka rozmów w związku koncentruje się na trudnościach dnia codziennego i umiejętności radzenia sobie z nimi. Zdaniem obu grup ankietowanych sytuacja powyższa wymaga od partnerów określonych działań związanych ze zdefiniowaniem problemów życiowych, jak też ukazaniem stopnia ich złożoności, a następnie negocjowania potencjalnych rozwiązań oraz zaangażowania osób tworzących związki w pokonanie trudności. Osiągnięcie takiego stanu nie jest łatwe; respondenci podkreślają, iż *„jest to wzorcowy sposób postępowania, który nie zawsze udaje się zrealizować. Oczywiście, zakłada się, że w związku jest miejsce na intymność, bliskość, wzajemne umacnianie się partnerów w sytuacji trudności. Ale życie niesie ze sobą tyle nieprzewidywalnych sytuacji, wydarzeń, które niejako wytrącają nas z tych pięknie zaplanowanych ról małżeńskich”* (kwestionariusz 25, K., lat 37, małżonka).

Powyższą wypowiedź potraktować można jako doskonałą zapowiedź kolejnego kręgu tematycznego poruszanego przez blisko 2/3 badanych małżonków i tylko 46,0% narzeczonych. Uzyskane dane wydają się być oczywiste, gdyż dopiero przekształcenie małżeństwa w rodzinę niesie ze sobą szereg nowych zadań i odpowiedzialności. Nierzadko pojawiają się wówczas tematy związane ze stworzeniem najpierw dziecka, a potem dzieciom odpowiednich warunków rozwoju i wychowania. Przyjście na świat potomstwa wiąże się ze zdefiniowaniem na nowo postaw obojga rodziców wobec dziecka, odwołuje się do umiejętności współżycia ze sobą małżonków w nowych okolicznościach podjęcia opieki nad dzieckiem. Rozmowy w badanej grupie małżonków przyporządkowane do tej kategorii dotyczą podziału obowiązków związanych z opieką nad dzieckiem, ustalania jednolitego sposobu reagowania na zachowania dziecka, stylów wychowania, sposobów tworzenia sprzyjającej atmosfery domu rodzinnego, oko-

liczności i działań pozwalających na budowanie więzi z dzieckiem i umacnianie relacji z małżonkiem. W grupie ankietowanych narzeczonych tematyka rozmów o założeniu rodziny i o dzieciach, na ogół ma charakter przyszłościowy. Niestety ponad połowa badanych w ogóle nie podejmuje rozmów na takie tematy, koncentrując się na sferze intymnych doznań i przeżyć. A przecież aspiracje rodzinne, które przybierają formę pragnień lub zamierzeń osoby, odnośnie do najodpowiedniejszego okresu założenia rodziny, liczby dzieci, sposobu ich wychowania, stosunków panujących w rodzinie stanowią bardzo ważny, niekiedy sporny obszar w komunikacji małżeńskiej. Stąd też autorka uznaje za zasadny wniosek, iż przygotowanie do życia małżeńsko-rodzinnego powinno obejmować rozmowy pozwalające skonfrontować przyszłościowe wizje związku małżeńskiego obu partnerom.

Dokonując zestawienia wypowiedzi obu badanych grup przyporządkowanych do drugiego kręgu, wskazać należy na znaczne różnice dotyczące podejmowania rozmów o planach życiowych. Zdecydowana większość narzeczonych — 88,0% badanych deklaruje podejmowanie rozmów o takiej problematyce wspólnie z partnerem, gdy w grupie małżonków wskaźnik ten wynosi odpowiednio 54,0%. Dość widoczne zróżnicowanie wypowiedzi w obu badanych grupach wynika najprawdopodobniej z ustabilizowania sytuacji życiowej małżonków. Na ogół pary z kilkunastoletnim stażem małżeńskim funkcjonują w okresie wczesnej dorosłości i nie tyle kreślą plany życiowe — co jest typowe dla narzeczonych — ile są w trakcie ich realizacji. A zatem takie zadania, jak wybór małżonka, uczenie się współpracy z małżonkiem, założenie rodziny czy wychowanie dzieci oraz funkcjonowanie w życiu rodzinnym, zawodowym i społecznym jest konsekwentnie urzeczywistniane przez pary małżeńskie.

Liczna grupa badanych, charakteryzując swoje rozmowy z narzeczonym czy małżonkiem, lokalizuje je w kręgu intymnych opowieści o relacjach pomiędzy bliskimi sobie osobami, które podejmują próbę budowania więzi z partnerem, na płaszczyźnie współrozumienia, współodczuwania i współdziałania. Respondenci wskazują, iż małżeństwo i rodzina to wspólnota oparta na uczuciach, o których we wzajemnych rozmowach informuje, dwukrotnie bardziej liczna grupa narzeczonych, w stosunku do małżonków (odpowiednio 80,0% i 40,0% pytanych). Podobną sytuację odnotować należy we wszystkich kategoriach przyporządkowanych do wymienionego kręgu tematycznego. A zatem o własnych potrzebach, obawach, lękach, zainteresowaniach, własnych oczekiwaniach, o zdrowiu i życiu intymnym częściej rozmawiają narzeczeni niż małżonkowie. Najprawdopodobniej stan powyższy wynika z uznania, jak piszą M. Braun-Gałkowska i M. Ryś, iż zamiar zawarcia związku małżeńskiego łączy się z formułowaniem oczekiwań wobec małżeństwa i rodziny, oczekiwań wobec partnerów, które stanowią motywację do działania, zwiększają intensywność uczuć, nasilają pragnienia i utrzymują wysoki stopień zaangażowania³⁶. Odzwierciedlenie powyższych poglądów znajdujemy w wypowiedziach narzeczonych, którzy piszą: „łączy nas wspaniałe uczucie to miłość”, „liczy się tylko mój narzeczony, Kocham go i chcę być z nim”, „zrobiłem wszystko by zdobyć wybrankę serca”, „narzeczony mnie fascynuje”, „razem zdobędziemy wszystko i wszystko nam się uda”, „wzajemnie się o siebie troszczymy i pomagamy sobie” (kwestionariusz 51, 60, 67, 76, 82, 93, narzeczeni). Zdecy-

³⁶ M. Braun-Gałkowska, *Miłość aktywna. Psychiczne uwarunkowania powodzenia w małżeństwie*, Pax, Warszawa 1985, s. 125; M. Ryś, *Psychologia małżeństwa w zarysie*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 1999, s. 55.

dowana większość narzeczonych podkreśla w swych wypowiedziach silną fascynację osobą partnera oraz wskazuje podporządkowanie wszelkich swoich działań wspólnym celom. Stąd też narzeczeni dążą do zaspokajania wzajemnie własnych potrzeb, wspierają się, zdają się nie dostrzegać otaczającej ich rzeczywistości, gdyż są w siebie wpatrzeni i bezgranicznie zakochani. Najważniejsze dla narzeczonych jest nierzadko bycie z wybraną przez siebie osobą.

W kontekście powyższych danych należałoby sformułować pytanie: Czy zatem w małżeństwach z wieloletnim stażem kwestie uczuć, potrzeb, obaw i lęków w rozmowach małżonków przestają mieć kluczowe znaczenie? Próbując odpowiedzieć na tak sformułowany problem, autorka opracowania odwoła się zarówno do literatury przedmiotu, jak i opinii badanych. Małżeństwo z wieloletnim stażem, niejako okres młodzieńczej fascynacji ma już za sobą. Spędzenie ze sobą wielu lat życia sprzyja budowaniu więzi na solidnych fundamentach. W związku z tym małżonkowie w wielu sytuacjach nie muszą artykułować określonych tematów, gdyż większość przekazywanych informacji zawarta jest w odbiorcy — współmałżonku i kontekście rozmowy, a tylko niewielka ich część jest zakodowana w przekazywanym komunikacie. Komunikacja w takich małżeństwach staje się bardziej pośrednia, w związku z głębokim poznaniem partnera, jego przyzwyczajęń, wad, sposobu zachowania. Potwierdzają taki stan rzeczy następujące wypowiedzi badanych małżonków: „*dziś rozmawiamy inaczej niż dawniej. Znamy się dobrze, czasem gest znaczy więcej niż słowa*” (kwestionariusz 7, M., lat 41, małżonek), „*rozmawiamy o uczuciach i potrzebach, ale bez zbędnych uniesień, chyba dojrzeliliśmy i stają się to typowe rozmowy, często towarzyszące innym*” (kwestionariusz 43, M., lat 39, małżonek), „*po piętnastu latach uczucia są czytelne, potrzeby znane, oczekiwania realne, to nie są wiodące tematy, one pojawiają się pomiędzy innymi. Ale pamiętam, że kiedyś tylko o tym potrafiłam rozmawiać z małżonkiem kilka godzin*” (kwestionariusz 12, K., lat 40, małżonka).

Na zakończenie rozważań poświęconych tematyce rozmów narzeczonych i małżonków należy dokonać analizy danych dotyczących rozmów na temat zjawisk i procesów społecznych, ekonomicznych, politycznych, kulturowych i religijnych. Zgromadzony materiał badawczy pozwala stwierdzić, że jedynie kwestie ekonomiczne, zwłaszcza praca zawodowa staje się stosunkowo często przedmiotem wymiany informacji pomiędzy partnerami. Ogółem blisko 2/3 badanych rozmawia o sytuacji panującej w zakładzie pracy. W grupie badanych narzeczonych wskaźnik ten wynosi 84,0%, zaś w grupie małżonków, jest blisko o połowę niższy. Ankietowani małżonkowie podkreślają, że stabilna sytuacja ekonomiczna tworzy podstawę dla prawidłowo funkcjonującej rodziny. Wskazują jednak na powszechnie występującą niestabilność rynku pracy, zagrożenie utratą pracy, zwiększającą się dyspozycyjność pracowników oraz stres nierzadko występujący w środowisku pracy. Badani małżonkowie informują, że często rozmowy rodzinne dotyczą powyższych zagadnień. Natomiast spojrzenie badanych narzeczonych na pracę zawodową jest nieco inne. Postrzegają pracę w kategoriach uzyskania i utrzymania zatrudnienia zgodnego z ich oczekiwaniami. Narzeczeni deklarują znaczną mobilność i elastyczność na rynku pracy, pisząc także, iż rozmowy nierzadko dotyczą pomysłów na rozwinięcie własnej działalności gospodarczej.

Zaledwie ¼ badanych ogółem, w tym 40,0% narzeczonych, rozmawia o kwestiach religijnych, głównie koncentrując tematykę rozmów na określeniu przynależności religijnej i obrządku zaślubin. Podobnie rozmowy poświęcone określeniu sympatii i antypatii politycznych dotyczą zaledwie 12,0% ogółu badanych.

Dążąc do poszerzenia omawianej problematyki badawczej, autorka opracowania, zastanawiała się, czy częstość aktów komunikacji jest różnicowana przez etap życia małżeńsko-rodzinnego. Dlatego też w kwestionariuszu ankiety sformułowano pytanie skierowane do obu grup badanych, odnoszące się do częstości prowadzonych rozmów pomiędzy narzeczonymi i małżonkami z kilkunastoletnim stażem.

Tabela 2

Częstość rozmów pomiędzy partnerami w związku małżeńskim i narzeczeńskim

Częstość prowadzonych rozmów	Ogółem N=100		Narzeczeni N=50		Małżonkowie N=50	
	l.b	%	l.b	%	l.b	%
Bardzo często	57	57,0	33	66,0	24	48,0
Często	34	34,0	16	32,0	18	36,0
W miarę potrzeb	6	6,0	1	2,0	5	10,0
Rzadko	3	3,0	-	-	3	6,0
Bardzo rzadko	-	-	-	-	-	-
Suma	100	100,0	50	50,0	100	100,0

Źródło: Badania własne.

Podstawą szczęśliwego i udanego związku narzeczeńskiego i małżeńskiego jest komunikacja, w toku której partnerzy wypracowują strategie i style komunikacji. Dzięki takim działaniom pary radzą sobie z nieporozumieniami, negocjują różnice w opiniach i kierują konfliktami. Niemałe znaczenie dla efektywności powyższych procesów ma częstość podejmowanych aktów komunikacji. Niewystarczająca częstość przekazu informacji pomiędzy jednostkami sprzyja wymianie niekorzystnych stanów, w tym wrogiego nastawienia, braku szacunku, unikania konfliktu. W tym znaczeniu uzyskane dane ocenić należy jako optymistyczne. Niewielki odsetek badanych — 3,0% informuje, że ze swoim partnerem w związku kontaktuje się rzadko. Dotyczy to osób będących małżonkami. Blisko 2/3 badanych narzeczonych i prawie połowa badanych małżonków deklaruje bardzo częste kontakty z partnerem. Zaś ponad 1/3 ogółu badanych określiła swoje kontakty w życiu małżeńsko-rodzinnym jako częste.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, stwierdzić należy, że badani potwierdzają, że na kolejnych etapach życia małżeńsko-rodzinnego zmienia się tematyka podejmowanych rozmów. Ankietowane młode pary — na etapie narzeczeństwa — koncentrują prowadzone rozmowy na wzajemnym poznawaniu siebie, wspólnym rozwijaniu własnych zainteresowań, mówieniu o uczuciach, określaniu i zaspokajaniu potrzeb, werbalizowaniu oczekiwań co do partnera, zawarciu małżeństwa i budowaniu rodziny. Nieobce są także badanym narzeczonym zagadnienia związane z problemami dnia codziennego, pracy zawodowej i życia religijnego. Podejmowana problematyka rozmów podyktowana jest chęcią poznania partnera i dokonaniem właściwego wyboru narzeczonego, a w przyszłości małżonka. Rozmowy nacechowane są impulsywnością, żywiołowością, skoncentrowaniem na uczuciach, zwłaszcza miłości. O doznawanych stanach wewnętrznych pytani narzeczeni informują głównie drogą werbalną. W przy-

padku badanych małżeństw z wieloletnim stażem, tematyka rozmów koncentruje się na wybranych kręgach tematycznych, zwłaszcza życia wewnątrzrodzinnym, w tym trudnościach dnia codziennego i sposobach ich rozwiązywania, dzieciach i ich wychowaniu, planach życiowych odnoszonych głównie do własnych dzieci, jak też pracy zawodowej. Role małżeńskie przejawiane w powtarzających się interakcjach, realizowane są na bazie podejmowanej tematyki rozmów, nierzadko w sposób pośredni. Znaczenia nabierają informacje zawarte w odbiorcy.

BARIERY KOMUNIKACYJNE W RELACJACH NARZECZONYCH I MAŁŻONKÓW

Narzeczeństwo a w perspektywie zawarcie związku małżeńskiego łączy się, jak pisze M. Ryś³⁷ z osiągnięciem wewnętrznej dojrzałości. Dojrzałe działanie, czy to w związku małżeńskim, czy na etapie narzeczeństwa charakteryzuje się zdolnością do hamowania i wyzwiania uczuć przez partnerów, a także do opanowania podczas podejmowania decyzji. Pozwala na hierarchizowanie ważności spraw, osiągnięcie stabilności uczuciowej, a także na budowanie odporności psychicznej i umiejętności znoszenia napięć u współmałżonka. Pomimo takich założeń, oczywiste jest, że zawarcie związku małżeńskiego czy funkcjonowanie w rodzinie łączy się z pojawieniem konfliktów. Nieporozumienia są nieuniknione zwłaszcza w sytuacji rozbieżności oczekiwań partnerów w związku.

Przyczyny nieporozumień w związku mogą dotyczyć różnych sfer życia rodzinnego czy partnerskiego, w tym prezentowanych wartości, zachowań, dostępu do zasobów partnera lub sposobów realizacji wspólnych celów. Partnerzy w związku mogą z czasem uświadomić sobie, że w miarę rozwoju osobowościowego werbalizują inne oczekiwania, pragnienia, potrzeby oraz niekiedy mają inną koncepcję, co do wykorzystywania budżetu rodzinnego, wychowania dzieci, planów życiowych³⁸. Zaburzenia komunikacji rodzinnej i małżeńskiej mogą przybierać różne formy, mieć różny zasięg i nasilenie³⁹.

Kierując się powyższymi przesłankami, autorka opracowania chciała rozpoznać na jakie bariery i utrudnienia komunikacyjne napotykają narzeczeni a na jakie małżonkowie. W kwestionariuszu ankiety zamieszczono zatem pytanie otwarte umożliwiające swobodne wypowiedzi ankietowanym na temat czynników ograniczających przebieg komunikacji w małżeństwie i w narzeczeństwie. Swobodne wypowiedzi respondentów poddano kategoryzacji i wyodrębniono następujące grupy czynników: osobowościowe, sytuacyjne, związane ze stylem komunikacji.

³⁷ M. Ryś, *Psychologia małżeństwa w zarysie*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa, 1999, s. 37.

³⁸ M. Płopła, *Więzi...*, s. 120-122.

³⁹ B. Harwas-Napierała, *Komunikacja...*, s. 109.

Tabela 3

Bariery komunikacyjne w relacjach narzeczonych i małżonków

Rodzaj bariery	Komunikacja narzeczonych	Komunikacja małżeńska
Osobowościowe	Zazdrość Brak szczerości Oszukiwanie Nieufność Pesymizm Upór	Zazdrość, nieufność, brak szczerości Brak wyrozumiałości Przesadna ambicja Ukrywanie uczuć Brak cierpliwości Brak akceptacji Brak krytycyzmu wobec siebie Różnica charakterów
Związane z przebiegiem komunikacji	Wypominanie Niedopowiedzenia Przerywanie wypowiedzi Pouczanie Nieumiejętność osiągania kompromisów Chęć dominacji jednej ze stron Nieadekwatne sposoby rozwiązywania konfliktów	Niechęć do rozmów — nie ma problemu Brak rozmowy Przerywanie wypowiedzi, niedopowiedzenia Pouczanie, sarkazm Nieumiejętność osiągania kompromisów Dominacja jednego z partnerów Nieadekwatne sposoby rozwiązywania konfliktów
Sytuacyjne	Brak pieniędzy Brak czasu Brak pracy Stres Wyjazdy za granicę Ingerencja innych Brak akceptacji w rodzinie narzeczonego	Brak czasu dla siebie Różne zainteresowania Wspólne mieszkanie z rodzicami Brak akceptacji w rodzinie pochodzenia Brak środków finansowych Zbyt długa rozłąka

Źródło: Badania własne.

Pierwszą wyodrębnioną grupą czynników są uwarunkowania osobowościowe, wskazane zarówno przez narzeczonych, jak i małżonków. Zdaniem respondentów podstawowe trudności w przebiegu rozmów wynikają z cech osobowościowych zarówno nadawcy, jak i odbiorcy. Badana grupa małżonków nazywa ten stan niezgodnością charakterów. W literaturze przedmiotu z zakresu poradnictwa małżeńskiego szerzej pisze się o rozbieżności oczekiwań i budowaniu wyidealizowanego obrazu małżonka, jako niesprzyjających procesach dla małżeństwa. Dokonując bardziej szczegółowej charakterystyki cech niesprzyjających aktom komunikacji, ankietowani narzeczeni wymieniają zazdrość, nieufność i brak szczerości. Wskazane cechy informują o trudnościach występujących pomiędzy partnerami na etapie ustalania małżeńskich granic, pozwalających budować poprawne relacje z rodziną, przyjaciółmi i znajomymi. Określają one także satysfakcjonującą obu partnerów postawę lojalności wobec oczekiwań każdego z nich. Zarówno zbyt ściśle zakreślenie granic kontaktów z innymi, jak i zbyt swobodne inter-

pretowanie kontaktów z osobami z poza rodziny nie sprzyjają budowaniu małżeństwa i rodziny. Badani małżonkowie dodają jeszcze, iż znaczenie ma brak wyrozumiałości, a niekiedy przesadne ambicje jednego z partnerów, jak też niewystarczający krytycyzm wobec siebie. Co ciekawe obie grupy badanych lokalizowały na ogół niepożądane cechy osobowości u swego partnera. Wskazano także na znaczenie braku cierpliwości i akceptacji w procesie komunikacji małżeńskiej. Respondenci podkreślają, że podstawowym warunkiem skutecznej wymiany informacji jest uważne i cierpliwe słuchanie osób, z którymi podejmuje się rozmowę. Niezbędna jest w takiej sytuacji bezwarunkowa akceptacja rozmówcy, jego empatyczne rozumienie i otwartość, której nie da się uzyskać w sytuacji braku szczerości i wyrozumiałości. Podkreślić, zatem należy, że respondenci wśród czynników osobowościowych utrudniających przebieg wymiany myśli, uczuć, emocji podnoszą znaczenie braku poszanowania godności osobistej partnerów, której czytelnym wymiarem jest dystansowanie się od świata przeżyć rozmówcy.

Druga grupa czynników określona została jako typowe zaburzenia i błędy związane z przebiegiem procesu komunikacji. Do podstawowych trudności w wyodrębnionej kategorii zaliczyć należy sytuacje, które łączą się z brakiem komunikacji w związku lub występowaniem zaprzeczania. Badani małżonkowie informują, iż dążenie do bagatelizowania problemu, przypisywania mu mniejszej rangi na ogół powoduje powrót trudności ze zdwojoną siłą. Bagatelizowanie problemów, przybierające nierzadko formę przerywania wypowiedzi rozmówcy, prowadzi do narzucania nowych tematów, koncentrowania się na własnych sprawach, jak też tracenia z pola widzenia partnera rozmowy. Obie grupy badanych podkreślały także brak umiejętności osiągania kompromisów, co łączy się z przyjęciem strategii dominacji i niepartnerskiego stylu porozumiewania się. Towarzyszy mu niekiedy pouczenie, sarkazm i cięty humor. Sprzyja podkreślanii wiodącej roli jednego z interlokutorów, niszczy zaufanie, rani partnera i jest źródłem urazów trudnych do przezwyciężenia.

I wreszcie ostatnia grupa czynników utrudniających komunikację w małżeństwie i w narzeczeństwie. Autorka zaliczyła do niej bariery wynikające ze złożonej sytuacji rodzinnej, ekonomicznej i kulturowej. W toku badań uzyskano wypowiedzi badanych podkreślające znaczenie dla przebiegu komunikacji w małżeństwie i w narzeczeństwie braku pracy lub stabilizacji na rynku pracy, niesprzyjających warunków mieszkaniowych wyrażających się koniecznością zamieszkania z rodziną generacyjną, ingerowaniem osób postronnych w funkcjonowanie związku, nadmierne angażowanie się w działania poza rodziną, powszechny brak czasu dla siebie partnerów.

Wszystkie wyżej wymienione czynniki sprzyjają występowaniu w życiu małżeńsko-rodzinnym dysfunkcjonalnych wzorów komunikowania się, które pojawiają się nie tylko w sytuacji konfliktów, ale obejmują także znamiona manipulacji, koncentrowania się na własnych potrzebach, niespójnych informacji.

KONKLUZJA — KILKA UWAG O WZORCOWEJ KOMUNIKACJI POMIĘDZY PARTNERAMI

Potrzeba komunikacji w rodzinie jest czymś oczywistym i trwałym, lecz jej forma podlega zmianie w różnych fazach życia rodzinnego, gdyż cechą funkcjonowania wspólnoty rodzinnej jest jej nieustanna zmienność, w wymiarze relacji, sytuacji w życiu, zachowań oraz umiejętności adaptacji i akomodacji do zmian. Każdy z człon-

ków rodziny jest jednocześnie nadawcą i odbiorcą komunikatów zarówno werbalnych, jak i niewerbalnych, którym towarzyszy określony kontekst sytuacyjny, związane z nim emocje i przyjęcie odpowiedniej postawy⁴⁰. Prawidłowo przebiegająca komunikacja prowadzi do pogłębienia więzi rodzinnych, poczucia wspólnoty, intymności, zwiększa szanse na wzajemne poznanie oraz sprzyja częstej satysfakcjonującej małżonków, narzeczonych wymianie informacji. Staje się podstawowym sposobem konstruktywnego rozwiązywania problemów. Opiera się na formułowaniu jasnych i czytelnych komunikatów, wysyłanych pomiędzy dwojgiem otwartych i szczerych partnerów, ujawniających autentyczne przeżycia (pozytywne i negatywne).

Analiza zebranych informacji o tematyce i częstotliwości rozmów pomiędzy narzeczonymi i małżonkami z piętnastoletnim stażem skłania do wyprowadzenia następujących wniosków:

1. Tematyka rozmów par narzeczonych i małżonków z wieloletnim stażem obejmuje podobną problematykę, koncentrującą się na sferze doznań intymnych, funkcjonowaniu wspólnoty rodzinnej, jak też sytuowaniu małżeństwa i rodziny w przestrzeni społeczno-kulturowej. Jednakże w grupie par narzeczonych tematyka rozmów najczęściej dotyczy uczuć, potrzeb, oczekiwań, planów życiowych oraz aktualnych problemów występujących w związku. Wzajemna wymiana myśli w małżeństwach z wieloletnim stażem koncentruje się na życiu wewnątrzrodzinnym, głównie sytuacjach i okolicznościach dnia codziennego członków rodziny, zwłaszcza dzieci, jak też planach życiowych i aspiracjach potomstwa.
2. Częstość prowadzonych aktów komunikacji w badanych grupach ocenić należy jako zadawalającą. Tylko nieliczni małżonkowie — niewielki odsetek badanych — komunikują się ze sobą rzadko, co nie zaspokaja potrzeb partnerów. Większość badanych oceniła zwoje relacje komunikacyjne w związku małżeńskim lub narzeczeństwie jako częste lub bardzo częste.
3. Do głównych czynników utrudniających przebieg komunikacji małżeńskiej respondenci zaliczają czynniki osobowościowe (brak szczerości, zazdrość, upór, brak cierpliwości i akceptacji), popełnianie typowych błędów komunikacyjnych wynikających z tendencji do dominacji w procesie przekazu informacji oraz sytuacyjne, spowodowane złożonymi warunkami rodzinnymi, społecznymi i ekonomicznymi.

⁴⁰ T. Rostowska, *Małżeństwo...*, s. 89.

Barbara Lulek

COMMUNICATION IN MARRIAGE AND BETWEEN FIANCÉS:
A COMPARATIVE STUDY

Summary

The traditional transition from the family of origin to family of procreation is usually preceded by an engagement; it is completed in the public, formal ceremony of marriage. Each of the two phases involves a great deal of change and adaptation. Bride and groom, and then the married couple cannot avoid discussing family matters and negotiating marital roles. They have to mark out their identities, develop patterns of compliance and problem-solving, regulate marriage intimacy and put in place the routines of running the household. Undoubtedly, a couple who want to organize their life would not be able to do it successfully without developed communication skills. Guided by these principles, the author of this article explored some aspects of the communication practices worked out by engaged couples and by spouses with many years of marital experience. The results are analysed in terms of convergence and divergence of views and assessments made by fiancés and married couples at different stages of their relationships. The analysis focuses on the frequency of conversations and their themes, the typical communication barriers, and the ways in which both partners sought to improve the flow of information between them.